

Η γενιά των Κολοκοτρωναίων:

Κυνηγημένος μετά ορλοφικά, ο Κωστάκης Κολοκοτρώνης μαχόταν τους Τούρκους, στην προσπάθειά του να τους καθυστερήσει, ώστε να προλάβουν οι δικοί του ν' ανέβουν τα βουνά της Μάνης. Οι Τουρκαλβανοί έσφαζαν αδιάκριτα κι η καπετάνισσα σκαρφάλωνε το Ραμαβούνι με την κοιλιά στο στόμα. Δεν άντεχε άλλο. Στις 3 Απριλίου του 1770, ξάπλωσε κάτω από ένα δέντρο. Την ξεγέννησαν. Αγόρι και θα το βάφτιζαν Θεόδωρο. Ο παππούς του, ο καπετάνιος στον καιρό του Γιάννης Κολοκοτρώνης, είδε το μωρό κι είπε λυπημένα:

«Τούτο το παιδί θα παντρευτεί, θα κάνει παιδιά κι αγγόνια και πάλι λευτεριά δε θα δούμε».

Δεν έζησε να δει το λάθος του.

Δυο γενιές καπετάνιοι, οι Κολοκοτρωναίοι ήταν η ελπίδα των ραγιάδων κι ο τρόμος των Τούρκων στον Μοριά. Τα δημοτικά τραγούδια υμνούσαν την υπερηφάνεια τους τραγουδώντας ότι «δεν καταδέχονται τη γης να την πατήσουν»: Στο όνομά τους, και οι Τούρκοι ορκίζονταν, «αν λέω ψέματα, να με βρει σπαθί κολοκοτρωνέικο».

Στα 1779, ο Κωνσταντίνος Κολοκοτρώνης είχε συμπράξει με τον Καπετάνπασα Γαζί Χασάν στην εκδίωξη των Τουρκαλβανών. Αμέσως μετά, ο Γαζί Χασάν τον κάλεσε στους Μύλους της Λέρνας, να δηλώσει υποταγή («να προσκυνήσει»). Με διάφορες προφάσεις, ο Κολοκοτρώνης απέφυγε να πάει. Αντίθετα, έχοντας μαζί του όλους τους συγγενείς και τις οικογένειές τους, μετακινήθηκε, από τη Γορτυνία όπου βρισκόταν, στην Καστάνιτσα της Μάνης (κοντά στην Βαρδούνια Λακωνίας, χωριό Αλβανών) όπου, σε οχυρωμένους πύργους, έμενε ο ισχυρός φίλος του Παναγιώταρος Βενετσανάκης.

Την αμέσως επόμενη χρονιά (1780), ο Γαζί Χασάν κατέπλευσε στο Γύθειο, όπου κάλεσε τον Κολοκοτρώνη και τον Παναγιώταρο να πάνε «να προσκυνήσουν». Αρνήθηκαν. Είχαν μαζί τους 150 εμπειροπόλεμους άνδρες, εμπιστεύτηκαν την οχύρωση των πύργων της Καστάνιτσας και κάλεσαν τους Μανιάτες να βοηθήσουν. Ο διερμηνέας του στόλου, Νικόλαος Μαυρογένης, έπεισε τον μπέη της Μάνης, Μιχαήλ Τρουπάκη, να ματαιώσει την αποστολή ενισχύσεων στον Κολοκοτρώνη και στον Παναγιώταρο. Τους οποίους

πολιορκησαν αναρίθμητοι Τούρκοι από τους περίπου 10.000 που ο Γαζί Χασάν έβγαλε στην ξηρά.

Η πολιορκία κράτησε σφοδρή δώδεκα μερόνυχτα, όσο οι πολιορκημένοι μάτια περίμεναν τις ενισχύσεις. Όταν κατάλαβαν ότι δεν επρόκειτο να έρθουν, αποφάσισαν έξοδο. Αφησαν στον ένα από τους πύργους τους γέροντες γονείς του Παναγιώταρου, μαζί με έναν δικό του άνθρωπο που είχε εντολή να βάλει φωτιά στο μπαρούτι, όταν οι Τούρκοι έφταναν ως εκεί, έβαλαν στη μέση γυναίκες και παιδιά και βγήκαν με τα σπαθιά στα χέρια. Διέσπασαν τις γραμμές των πολιορκητών, χάνοντας τρεις άνδρες που σκοτώθηκαν και πολλά γυναικόπαιδα που αιχμαλωτίστηκαν.

Το πρωί, οι Τούρκοι τους πρόλαβαν και τους περικύκλωσαν. Οι πολλοί σκοτώθηκαν. Άλλοι αιχμαλωτίστηκαν κι αποκεφαλίστηκαν. Ο Κωνσταντίνος Κολοκοτρώνης και τ' αδέρφια του, ο Γεωργάκης και ο Γιαννάκης, σκοτώθηκαν στη διάρκεια της μάχης. Το ίδιο και ο Παναγιώταρος και οι γιοι του. Τ' αδέρφια του 10χρονου Θεόδωρου Κολοκοτρώνη αιχμαλωτίστηκαν, ενώ ο ίδιος, μια αδελφή του και η καπετάνισσα μάνα τους γλίτωσαν χάρη στον ηρωισμό και την ανδρεία των μαχητών που τους είχαν κάτω από την προστασία τους.

Τρία δημοτικά τραγούδια διέσωσαν το περιστατικό. Θρηγεί το ένα από αυτά:

«Πολύ σκοτίδιασε ο ουρανός, πάλι να βρέξει θέλει,

σκοτίδιασε η Μαυρομηλιά και της Μηλιάς ο κάμπος.

Εσύρανε τα ρέματα, εσύραν τα λαγκάδια,

κ' εκόπηκε το πέρασμα, κ' εκόπη το γιοφύρι,

που κει περνάει η κλεφτουριά, οι Κολοκοτρωνάιοι,

με τα μπαϊράκια τα χρυσά, τις ασημοπιστόλ**αι**s.

Κινάν και παν 'ς την εκκλησιά για να λειτουργηθούνε,

φορούν τα πόσια τα χρυσά, τις ασημοπαλάσκ**αι**s.

Σίντας ξελειτουργήσανε και βγήκαν 'ς την κουβέντα,

πετάχτηκε ο Κωνσταντής και λέει του Δημητράκη:

“Τούτ’ η χαρά που χομ’ εμείς σε λύπη θα μας φέρει,

πολλή Τουρκιά μας έζωσε, ο θιος να μας γλιτώσει”.

Τ’ ακούει ο Παναγιώταρος κι’ εσβήστη από τα γέλια.

“Τι λες, κουμπάρε Κωνσταντή, τι λες, τι κουβεντιάζεις;

Τίγαρις είναι του Μιστρά να τον πατούν οι Τούρκοι;

Ποτέ δεν επατήθηκε της Καστανιάς ο πύργος,

ουδέ ο Τούρκος τον πάτησε, ουδέ ο Αλαμάνος”.

Κι’ ακόμα ο λόγος έστεκε κ’ η συντυχιά κρατιόταν,

Μπουλούκπασας τους έκλεισε με χίλιους πεντακόσιους.

Τρεις περδικούλες κάθονταν ’ς τον πύργο της Καστάνιας,

η μια κλαίει τον Κωνσταντή, η άλλη τον Δημητράκη

κ’ η τρίτη η καλύτερη κλαίει τον Παναγιώτη».

Το σπαθί των Κολοκοτρωναίων χάθηκε από τα βουνά. Για επτά χρόνια. Στα 1787, ο Μοριάς αντηχούσε από την είδηση, προκαλώντας διαφορετικά συναισθήματα σε Τούρκους και ραγιάδες:

«Βγήκε Κολοκοτρώνης καπετάνιος στα βουνά».

Ήταν ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, οπλαρχηγός στα 17 του, «αμούστακο καπετανάκι, χατιρικά», όπως αργότερα έλεγε ο ίδιος. Αλλά οι κλέφτες δεν έκαναν χατίρια. Δεν ήταν μόνο το όνομα που τον έκανε «καπετανάκι». Σοβαρός, λιγομίλητος, φοβερός στο σπαθί κι άσος στο σημάδι, με σωστή κρίση, ήταν στ’ αλήθεια αρχηγός. Από τότε τον είπαν «γέρο».

Κι ο γέρος του Μοριά, κολοκοτρωνέικη γενιά, δε θα γεννούσε σκλάβους.

Ήταν τέτοιες οι καταστροφές που προκαλούσε στους Τούρκους, ώστε τον Ιανουάριο του 1806 έφτασε στη Μάνη φερμάνι, που καλούσε χριστιανούς και μουσουλμάνους να τον εξολοθρεύσουν, απειλώντας με σφάξιμο, όποιους θα τον βοηθούσαν. Έφτασε κι ένα συνοδικό έγγραφο του ανήμπορου ν' αντιδράσει πατριάρχη, που γνωστοποιούσε ότι η εκκλησία αφόρισε τους Κολοκοτρωναίους.

Τριανταεξάχρονος πια ο καπετάνιος συγκάλεσε συνέλευση των κλεφτών του, γύρω στους 150 άνδρες. Πρότεινε να περάσουν στη Ζάκυνθο. Αρνήθηκαν.

«Θέλω να με φάνε τα όρνια του τόπου μου», του είπε ένας από τους αδερφούς του.

Η δεύτερη πρότασή του ήταν να χωριστούν σε μικρές ομάδες, ώσπου να βγει ο χειμώνας, και να ξανανταμώσουν την άνοιξη. Ούτε αυτό το δέχτηκαν. Αναγκαστικά, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης υπάκουσε στην επιθυμία της πλειοψηφίας. Επί τρεις μήνες τριγυρούσαν στα βουνά δίνοντας μάχες συνεχώς. Πουθενά δεν έβρισκαν καταφύγιο. Οι πολλοί χάθηκαν. Όσοι απέμειναν, πέρασαν στα Κύθηρα. Τον Μάιο, βρισκόνταν στη Ζάκυνθο.

Λέει το δημοτικό τραγούδι:

«Λάμπουν τα χιόνια 'ς τα βουνά κι' ο ήλιος 'ς τα λαγκάδια,

λάμπουν και τ' αλαφρά σπαθιά των Κολοκοτρωναίων,

πόχουν τ' ασήμια τα πολλά, τις ασημένιες πάλαις,

τις πέντε αράδες τα κουμπιά, τις έξι τα τσαπράζια°

όπου δεν καταδέχονται τη γη να την πατήσουν.

Καβάλα παν 'ς την εκκλησιά, καβάλα προσκυνάνε,

καβάλα παίρν' αντίδερρο απ' του παπά το χέρι.

Φλωριά ρίχνουν στην Παναγιά, φλωριά ρίχνουν 'ς τους άγιους,

Και 'ς τον αφέντη τον Χριστό τις ασημένιες πάλαις.

“Χριστέ μας, βλόγα τα σπαθιά, βλόγα μας και τα χέρια”.

Κι' ο Θοδωράκης μίλησε, κι ο Θοδωράκης λέει:

“Τούτ' οι χαρές που κάνουμε σε λύπη θα μας βγάλουν.

Απόψ' είδα 'ς τον ύπνο μου, 'ς την υπνοφαντασιά μου,

Θολό ποτάμι πέρναγα και πέρα δεν εβγήκα.

Ελάτε να σκορπίσουμε, μπουλούκια να γενούμε.

Σύρε, Γιώργο μ', 'ς τον τόπο σου, Νικήτα 'ς το Λιοντάρι°

εγώ πάου στην Καρύταινα, πάου 'ς τους εδικούς μου,

ν' αφήσω τη διαθήκη μου και τις παραγγολαίς μου,

τι θα περάσω θάλασσα, 'ς τη Ζάκυνθο θα πάω'».

Μόλις είχε λήξει ένας ακόμη ρωσοτουρκικός πόλεμος, που λαμπρύνθηκε από τα απίστευτα κατορθώματα του Νικοτσάρα στη Μακεδονία (βλ. [Πατριδογνωσία] «**Ιστορία της Θεσσαλίας**»):

Πειρατές στο Αιγαίο και Το έπος του Νικοτσάρα) και του Καραγεώργη στη Σερβία. Οι Τούρκοι επιδόθηκαν σε σφαγές σε ολόκληρα τα Βαλκάνια. Σαν από σύνθημα, οπλαρχηγοί από όλη την Ελλάδα μαζεύονταν στη Σκιάθο. Εκεί κατέφυγε ο Γιάννης ο Σταθάς με το μαύρο του καράβι κι αναγορεύτηκε αρχηγός, εκεί κι ο Νικοτσάρας, που τον έκαναν υπαρχηγό (βλ.

[Πατριδογνωσία]

«

Ιστορία της Θεσσαλίας

»: Οι πύργοι του Αιγαίου). Ο Κολοκοτρώνης δεν μπορούσε να λείψει.

Ένας πειρατικός στόλος χιλιοτραγουδημένος ξεχύθηκε στο Αιγαίο και δεν άφηνε τους Τούρκους σε ησυχία. Το μαύρο καράβι του Σταθά ύψωνε, για πρώτη φορά στην ελληνική ιστορία, σημαία γαλάζια με έναν άσπρο σταυρό στη μέση. Θα περνούσε μιάμιση δεκαετία, ώσπου το πειρατικό φλάμπουρο θα γινόταν επίσημη σημαία του ελληνικού κράτους. Χωρισμένοι σε δέκα «ταϊφάδες» (μοίρες, θα τους λέγαμε σήμερα), οι πειρατές τσάκιζαν κάθε τουρκικό πλοίο που τολμούσε να ξεμυτίσει.

Ο σουλτάνος Μουσταφά αποφάσισε να χτυπήσει τη Σκιάθο αλλά διάλεξε λάθος μέρα. Οι βιγλές ειδοποίησαν ότι μια τουρκική φρεγάτα, δυο κορβέτες κι άλλα μικρότερα πλησίαζαν

με προφανή σκοπό να αποκόψουν την έξοδο από το λιμάνι, όπου βρίσκονταν δυο «ταϊφάδες» για ανεφοδιασμό. Ο ένας ήταν του Κολοκοτρώνη. Ακροβόλησε τα καράβια του, σαν να ήταν στα βουνά της Μάνης.

Η πρώτη κανονιά πήγε στον βρόντο σηκώνοντας πίδακες νερού, καθώς βούτηξε στο κενό ανάμεσα στους δύο ταϊφάδες. Το κανόνι της φρεγάτας κάπνιζε ακόμη, όταν ακούστηκε η δεύτερη. Μόνο που αυτή ερχόταν από το πέλαγος. Η οβίδα έσκασε πάνω σε μια κορβέτα και της γκρέμισε το πλωριό κατάρτι.

Μέσα στην αναμπουμπούλα, ο Κολοκοτρώνης είχε ξεγλιστρήσει με μια βάρκα και είχε ειδοποιήσει μια αγγλική φρεγάτα που ερχόταν με όλα τα πανιά ανοιγμένα καταπάνω στους Τούρκους, βάζοντάς τους έτσι στη μέση. Οι δυο ταϊφάδες κινήθηκαν ταυτόχρονα. Τον λόγο είχαν οι γάντζοι. Το ρεσάλτο εκτελέστηκε σαν αστραπή. Και η σουλτανική φρεγάτα γρήγορα κατέβασε το κόκκινο μπαϊράκι. Οι κορβέτες βυθίζονταν στ' ανοιχτά και τα άλλα τουρκικά καράβια εγκατέλειπαν βιαστικά τη ναυμαχία...

Η νίκη των πειρατών του Αιγαίου είχε άμεσα αποτελέσματα. Για πρώτη φορά, ο σουλτάνος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας ήρθε σε απευθείας διαπραγματεύσεις με τους ένοπλους Έλληνες, αναγνωρίζοντας έτσι την ύπαρξή τους. Η συμφωνία ήταν ισότιμη και τίμια: Οι πειρατές θα ανέστελλαν τη δράση τους κι οι Τούρκοι θα σταματούσαν τις σφαγές των χριστιανών στα Βαλκάνια.

Ο Κολοκοτρώνης ξαναγύρισε στη Ζάκυνθο. Εκεί, συνάντησε τον αδερφοποιτό του Αρβανίτη Αλή Φαρμάκη που έφευγε από τα στίφη των Τουρκαλβανών του Βελή πασά, γιου του Αλή. Τα νησιά βρίσκονταν κάτω από γαλλική κατοχή, ενώ τα κατορθώματα του Ναπολέοντα Βοναπάρτη διαδέχονταν το ένα το άλλο.

Κολοκοτρώνης και Φαρμάκης σκέφτηκαν να προσφύγουν στον αυτοκράτορα και να του ζητήσουν να βοηθήσει τους υπόδουλους. Σχεδιάστηκε το κράτος της ισότιμης συμμετοχής Ελλήνων και Αλβανών (βλ. [**Πατριδογνωσία**] «**Ιστορία Ζακύνθου**»: Το Ελληνοαλβανικό Βασίλειο).

Το σχέδιο δεν πραγματοποιήθηκε. Τα νησιά του Ιονίου πέρασαν στην αγγλική κατοχή και το σχέδιο αναβλήθηκε για να εγκαταλειφθεί στη συνέχεια. Ο Φαρμάκης πέθανε το 1810. Ο

Κολοκοτρώνης κατατάχτηκε στον αγγλικό στρατό. Όταν οι πράκτορες της Φιλικής Εταιρείας τον πλησίασαν, δε δυσκολεύτηκαν να τον πείσουν να ενταχθεί στην οργάνωση. Χρειάζονταν άλλωστε κάποιον αρχιστράτηγο, να κινεί τους επαναστάτες.

Το σχέδιο της Φιλικής Εταιρείας, όπως το είχαν προτείνει ο Παπαφλέσσας κι ο Λεβέντης, ήταν πολύ απλό: Όσο κρατούσε το κίνημα του Αλή πασά στην Ήπειρο, ο Υψηλάντης θα σήκωνε τη σημαία της επανάστασης στη Μολδοβλαχία κι ο Γρηγόριος Δικαίος Παπαφλέσσας μαζί με τον Κολοκοτρώνη θα ξεσήκωναν τον Μοριά.

Ο Παπαφλέσσας ήταν στη Μάνη από τα μέσα Δεκεμβρίου του 1820. Ήταν 6 Ιανουαρίου του 1821, όταν ένα καΐκι έπιασε στη Σκαρδαμούλη της Μάνης. Επιβάτες, ο Κολοκοτρώνης κι άλλοι τέσσερις. Το νέο απλώθηκε σ' όλη την περιοχή. Έφτασε και στ' αφτιά των Τούρκων σπέρνοντας τον πανικό: Μιλούσαν για απόβαση πέντε και δέκα χιλιάδων αντρών. Ζήτησαν από τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη να τον συλλάβει. Και να 'θελε αυτός, δε θα μπορούσε. Ο γέρος του Μοριά προστατευόταν από τους Μούρτζινους, αντίπαλους των Μαυρομιχαιτών. Απάντησε πως δεν υπάρχει λόγος: Ο Κολοκοτρώνης είναι ακίνδυνος. Ήρθε στη Μάνη, επειδή έμεινε χωρίς λεφτά στη Ζάκυνθο. Οι Τούρκοι δεν πείστηκαν κι έστειλαν κατασκόπους, που γύρισαν καθησυχασμένοι:

«Βρήκαμε ένα γέρο, που 'παιζε τες αμάδες».

Ο «γέρος» άρχισε μεθοδική ενημέρωση των οπλαρχηγών και των προκρίτων: Ο ξεσηκωμός πλησίαζε. «Ημέρα Χ» η γιορτή του Ευαγγελισμού, 25 Μαρτίου.

Στις 23 Μαρτίου, κατέλαβε την Καλαμάτα, στις 28 Απριλίου, εκλέχτηκε από τους οπλαρχηγούς αρχιστράτηγος, βαθμό που του απένειμε κι επίσημα η εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου. Πέθανε το 1843, έχοντας στο ενεργητικό του εκπληκτικά κατορθώματα, απίθανες νίκες, τρομερούς κατατρογμούς και φυλακίσεις κι ακόμα μian ανεκτέλεστη καταδίκη σε θάνατο.

Το σχέδιο της Φιλικής Εταιρείας:

Στα 1821, διοικητής της Πελοποννήσου ήταν ο μόρα βαλεσί Χουρσίτ πασάς, άνθρωπος με μεγάλη επιβολή και επιφανής στρατηγός των Οθωμανών. Δυο φορές τον χρόνο, συγκαλούσε τους αρχιερείς και τους προεστούς του Μοριά σε συνέλευση στην έδρα του, την Τρίπολη, για να επιλαμβάνονται των θεμάτων που απασχολούσαν τον τόπο. Ανάμεσά τους, τεράστιο κύρος διέθεταν ο μητροπολίτης Παλαιών Πατρών Γερμανός, ο προεστός των Καλαβρύτων Ανδρέας Ζαΐμης και ο προεστός της Βοστίτσας (Αιγίου) Ανδρέας Λόντος. Και οι τρεις είχαν μνηθεί στη Φιλική Εταιρεία, όπως επίσης και οι Καλαβρυτινές οικογένειες αγωνιστών Φωτήλα και Πετμεζά. Στην άλλη άκρη της Πελοποννήσου, στη Μάνη, διοικητής τα τελευταία έξι χρόνια ήταν ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης. Την κρίσιμη στιγμή, ο Χουρσίτ πασάς έλειπε στα Γιάννενα, πολεμώντας εναντίον του Αλή πασά (βλ. [**Πατριδογνωσία**] « **Ιστορία της Ηπείρου**

»): Το «λιοντάρι της Ηπείρου»), ενώ, μετά το θάνατο του αντιπάλου του, αυτοκτόνησε (1822) μη αντέχοντας κατηγορίες ότι οικειοποιήθηκε τους «θησαυρούς» Αλβανού.

Το τροποποιημένο «Σχέδιον γενικόν» της Φιλικής Εταιρείας, που είχαν συντάξει ο Γεώργιος Λεβέντης κι ο Γρηγόριος Δικαίος Παπαφλέσσας και που είχε εγκριθεί από τις 7 Οκτωβρίου του 1820 προέβλεπε ότι η ελληνική επανάσταση θα ξεσπούσε στις 25 Μαρτίου του 1821. Το σχέδιο προέβλεπε πολλαπλά χτυπήματα κατά των Τούρκων: Αρχικά, εξέγερση των Σέρβων και Μαυροβουνίων, έπειτα επανάσταση στη Μολδοβλαχία, κατάληψη της Ηπείρου με την ευκαιρία της εξέγερσης του Αλή πασά και πυρπόληση του τουρκικού στόλου στην Κωνσταντινούπολη. Κι ενώ θα συνέβαιναν όλ' αυτά, θα σηκωνόταν η επανάσταση της κύριας Ελλάδας με επίκεντρο την Πελοπόννησο όπου έπρεπε να φτάσουν έγκαιρα ο Αλέξανδρος Υψηλάντης και ο Παπαφλέσσας.

Ο Παπαφλέσσας ήταν στην Πελοπόννησο από τα μέσα Δεκεμβρίου αλλά ο Υψηλάντης, μέσα Φεβρουαρίου, βρισκόταν ακόμα στο Κισνόβιο της Βεσσαραβίας (στη Νότια Ρωσία). Τα γεγονότα τον υποχρέωσαν να επισπεύσει τα πράγματα. Η επανάσταση ξεκίνησε από τη Μολδαβία, στις 24 Φεβρουαρίου. Άντεξε ως τον Ιούνιο, προσφέροντας τον απαραίτητο χρόνο για να στεριώσει ο ξεσηκωμός στη Νότια Ελλάδα.

Η έκρηξη της Επανάστασης:

Ο πατριαρχικός έξαρχος έφτασε επίσημα στη Μάνη, στα μέσα Δεκεμβρίου του 1820. Οι Τούρκοι ήταν ενημερωμένοι για την άφιξή του. Εκείνο που δεν ήξεραν, ήταν ότι ο έξαρχος δεν ερχόταν για ζητήματα της εκκλησίας. Λεγόταν Γρηγόριος Δικαίος Παπαφλέσσας, ανήκε στην ανωτάτη αρχή της Φιλικής Εταιρείας (από το 1818), είχε ετοιμάσει (μαζί με τον Λεβέντη) το σχέδιο της ελληνικής επανάστασης και κατέβηκε στην Πελοπόννησο ως εκπρόσωπος του αρχηγού των Φιλικών, Αλέξανδρου Υψηλάντη, αφού πρώτα φόρτωσε ένα καράβι μπαρούτι στο Αϊβαλί και το 'στειλε στη Μάνη. Χωρίς να ξέρουν για ποιο λόγο ήρθε, οι πρόκριτοι κι ο Παλαιών Πατρών Γερμανός τον δέχτηκαν εχθρικά. Στις 6 Ιανουαρίου, από τη Ζάκυνθο, έφτασε στη Μάνη και ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Ο πατριαρχικός έξαρχος ανέβηκε στην Αχαΐα και διαπίστωσε πως υπήρχαν «σοβαρές κτηματικές διαφορές» ανάμεσα στα μοναστήρια της Αγίας Λαύρας και των Ταξιαρχών κι οργάνωσε σύσκεψη στη Βοστίτσα, όπου ανακοίνωσε σε αρχιερείς και προκρίτους ότι στις 25 Μαρτίου θα κηρυχθεί η επανάσταση.

Το πλοίο με τα πολεμοφόδια, που οι φιλικοί φόρτωσαν στη Σμύρνη, έφτασε στη Μάνη μέσα Μαρτίου. Με τέχνασμα, ο Παπαφλέσσας έπεισε τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη να το εκτελωνίσει. Χώρισε τα πολεμοφόδια κι ανάθεσε τη μεταφορά τους σε δυο ομάδες: Την πρώτη με αρχηγό τον Νικήτα Σταματελόπουλο (αργότερα, θα τον ονόμαζαν Νικηταρά Τουρκοφάγο) και τη δεύτερη με τον Χρήστο Αναγνωσταρά. Ο διοικητής της Καλαμάτας Σουλεϊμάν αγάς Αρναούτογλου έμαθε πως κάποιοι ένοπλοι μετέφεραν κάποια φορτία. Τον καθησύχασαν πως ήταν χωρικοί που κουβαλούσαν λάδι. Τα όπλα, τα είχαν επειδή ακούστηκε πως κυκλοφορούσαν ληστές. Πείσθηκε και ζήτησε από τον Πετρόμπεη να στείλει τον γιο του, Ηλία, να ενισχύσει τη φρουρά της πόλης.

Στις 17 Μαρτίου του 1821, όλα ήταν έτοιμα. Στη Μάνη, οι αγωνιστές μαζεύτηκαν στο ναό των Ταξιαρχών, στην Αρεόπολη, όπου έγινε δοξολογία κι ευλογήθηκαν τα λάβαρα του Αγώνα. Στις 20, ο Ηλίας Μαυρομιχάλης με 150 άνδρες, μπήκε στην Καλαμάτα «για να ενισχύσει τη φρουρά». Είπε στον Αρναούτογλου πως οι πληροφορίες μιλούσαν για πολλούς ληστές και καλά θα έκαναν να έρθουν κι άλλοι για τη φρουρά. Ο διοικητής δέχτηκε.

Στις 22 Μαρτίου, ο Κολοκοτρώνης με τους Μούρτζινους και 2.000 άντρες έπιασε τους λόφους προς τη Σπάρτη. Ο Παπαφλέσσας με τον Αναγνωσταρά και τον Σταματελόπουλο έπιασαν την άλλη πλευρά. Ο Αρναούτογλου κάτι κατάλαβε αλλά ήταν αργά να αντιδράσει. Στις 23 του μήνα, οι επαναστάτες μπήκαν στην πόλη. Οι Τούρκοι παραδόθηκαν. Το μεσημέρι, οι καμπάνες χτυπούσαν χαρμόσυνα και 24 ιερείς ευλογούσαν τις σημαίες κι

όρκιζαν τους αγωνιστές. Την ίδια μέρα, έπεφτε η Βοστίτσα.

Στις 26, παραδίδονταν και οι Τούρκοι στα Καλάβρυτα. Η επανάσταση είχε ξεκινήσει.

Ο Γέρος αρχιστράτηγος:

Μετά τους πρώτους αιφνιδιασμούς, οι Τούρκοι άρχισαν να ανασυντάσσονται, ενώ, από τα Γιάννενα, κατέβαινε ο κεχαγιάμπεης (τοποτηρητής του πασά) Μουσταφά, φέρνοντας ενισχύσεις. Στις 10 Απριλίου του 1821, από την Τρίπολη, βγήκαν 3.000 Τούρκοι, χτύπησαν τον Νικητόπουλο, τον σκότωσαν και σκόρπισαν τους Έλληνες. Στις 14, χτύπησαν στο Λεβίδι. Αυτή τη φορά, οι Έλληνες τους νίκησαν καθώς έφτασαν έγκαιρα ενισχύσεις αλλά σκοτώθηκε ο δάσκαλος Αναγνώστης Στριφτόμπολας που είχε διαπρέψει στην πολιορκία των Καλαβρύτων. Στις 18, νέο τουρκικό χτύπημα στη Σελίμνα αποκρούστηκε με επιτυχία. Στις 24, τουρκική εξόρμηση είχε αποτέλεσμα να διαλυθεί το ελληνικό στρατόπεδο στο Βαλτέτσι. Οι Τούρκοι έβγαιναν ξαφνικά, χτυπούσαν και ξαναγύριζαν στην Τρίπολη.

Οι Έλληνες δρούσαν ασυντόνιστα, ανάλογα με τα τοπικά καπετανάτα και τις επιτροπές των φιλικών. Γινόταν φανερό πως χρειαζόταν ένας γενικός αρχηγός που θα συντόνιζε τον αγώνα. Ένας αρχιστράτηγος, που θα ξανάδινε στους Έλληνες την πρωτοβουλία των κινήσεων. Οργανώθηκε μια σύσκεψη στην Καρύταινα, στις 28 Απριλίου του 1821. Οι οπλαρχηγοί πρότειναν να ανατεθεί η αρχιστρατηγία στον ντόπιο Κανέλλο Δεληγιάννη. Αυτός αρνήθηκε λέγοντας:

«Υπάρχει ανάμεσά μας ένας εμπειροπόλεμος, με στρατηγικό μυαλό, πιο άξιος από μένα. Είναι ο Θόδωρος Κολοκοτρώνης».

Οι άλλοι αντέδρασαν. Επί περίπου έναν αιώνα, οι Κολοκοτρωναίοι ήταν καπετάνιοι στη Μάνη. Πήγαινε πολύ να τους έχουν και στην Αρκαδία. Όμως, ο Κανέλλος συνέχιζε να αρνιέται. Μη έχοντας άλλη λύση, οι οπλαρχηγοί ανακήρυξαν αρχιστράτηγο τον Γέρο του Μοριά. Το μέλλον θα τον δικαίωνε.

Η νίκη στο Βαλτέτσι:

Πρώτη δουλειά του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, ήταν να ξαναστήσει το ελληνικό στρατόπεδο που οι Τούρκοι είχαν διαλύσει στο Βαλτέτσι της Μαντινείας. Πίστευε πως από εκεί θα μπορούσε να χτυπήσει την Τρίπολη. Παρά τις αντιρρήσεις των άλλων οπλαρχηγών, ειδοποίησε τους Κυριακούλη και Ηλία Μαυρομιχάλη (αδερφό και γιο του Πετρόμπεη) να τον συναντήσουν εκεί με τους δικούς τους. Οι Έλληνες μαζεύτηκαν στο Βαλτέτσι, στις 10 Μαΐου. Με υποδείξεις του Κολοκοτρώνη, έστησαν ταμπούρια στους λόφους κι οχύρωσαν την εκκλησία και μερικά σπίτια του χωριού.

Κλεισμένος στην Τρίπολη, ο Μουσταφά έμαθε τις ελληνικές κινήσεις μαζί με τα νέα από τον Ομέρ Βρυώνη που, μετά τη μάχη στο Χάνι της Γραβιάς, τον ειδοποίησε ότι θα έμενε στη Ρούμελη, ώσπου να ξεκαθαρίσουν τα πράγματα. Ο Μουσταφά κατάλαβε πως έπρεπε να τα βγάλει πέρα μόνος. Σκέφτηκε πως χρειαζόταν να δώσει ένα αποφασιστικό χτύπημα στους επαναστάτες. Το Βαλτέτσι του φάνηκε ιδανικό γι' αυτό. Άλλωστε, η διάλυση του στρατοπέδου που είχε πετύχει εκεί, ήταν πολύ πρόσφατη. Αγνοούσε πως, τώρα, είχε να κάνει με έμπειρο στρατιωτικό.

Δεν είχε ακόμα ξημερώσει η 12^η Μαΐου, όταν από την Τρίπολη βγήκαν διαδοχικά πέντε τουρκικά τάγματα που πήραν διαφορετική καθένα κατεύθυνση. Οι σκοπιές ειδοποίησαν τον Κολοκοτρώνη που κατάλαβε ότι ο Μουσταφά επιχειρούσε να τον κυκλώσει. Έδωσε οδηγίες στους οπλαρχηγούς του, πού να τοποθετήσουν τους άνδρες τους και τι καθένας έπρεπε να κάνει. Ο ίδιος αποχώρησε.

Πρωί, 12 Μαΐου, οι Τούρκοι επιτέθηκαν μανιασμένα. Με σωστές θέσεις και κινήσεις, οι Έλληνες απέκρουσαν όλες τις επιθέσεις που συνεχίστηκαν αδιάκοπα ως τη νύχτα. Γύρω στα μεσάνυχτα, έφτασαν ο Κολοκοτρώνης κι ο Δημήτριος Πλαπούτας και πήραν θέσεις πίσω από τους Τούρκους που το πρωί κατάλαβαν πως οι Έλληνες τους είχαν βάλει στη μέση. Ο Μουσταφά σκεφτόταν, πώς θα τα βγάλει πέρα, όταν στο τουρκικό στρατόπεδο κυκλοφόρησε μια άγρια φήμη:

Ερχόταν και ο Νικηταράς!...

Οι Τούρκοι σήμαναν γενική υποχώρηση. Οι Έλληνες βγήκαν από τα ταμπούρια και τους κυνήγησαν ως την Τρίπολη. Είχαν περάσει 23 ώρες απ' όταν είχε αρχίσει η μάχη. Οι Τούρκοι έχασαν 300 νεκρούς και 500 τραυματίες. Θα έχαναν άλλους τόσους, πέντε μέρες αργότερα, στις μάχες της Βέρβενας και των Δολιανών. Κι ο Μουσταφά θα καταλάβαινε πως, στην απέναντι πλευρά, υπήρχε ένα μεγάλο στρατηγικό μυαλό.

Το στέριωμα της Επανάστασης:

Σιγά σιγά, ο ελληνικός κλοιός έσφιγγε γύρω από τους Τούρκους της Τρίπολης. Τον Ιούνιο, έπεσαν τα κάστρα της Μονεμβασιάς και του Ναβαρίνου. Τον Αύγουστο, ο Κολοκοτρώνης έδωσε με επιτυχία τη μάχη της Γράνας. Στις 23 Σεπτεμβρίου, οι Έλληνες πήραν την Τρίπολη, σημειώνοντας την μεγαλύτερη ως τότε στρατιωτική επιτυχία στην Πελοπόννησο.

Στην πρώτη Εθνοσυνέλευση που ξεκίνησε στις 20 Δεκεμβρίου του 1821, στην Πιάδα της Αργολίδας («της Επιδαύρου», όπως αποκλήθηκε), εκδόθηκε η ελληνική Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας και ψηφίστηκε το πρώτο ελληνικό σύνταγμα, πολύ προοδευτικό για την εποχή του, αλλά ταυτόχρονα αντικαταστάθηκε η Φιλική Εταιρεία από τους παραδοσιακούς ηγέτες του Ελληνισμού, τους προκρίτους που κατάφεραν να ξαναπάρουν τα πρωτεία. Η σημαία της Φιλικής Εταιρείας καταργήθηκε. Αντ' αυτής, καθιερώθηκε η γαλάζια με τον λευκό σταυρό που πρώτος είχε υψώσει ως πειρατής ο Γιάννης Σταθάς στη μαύρη ναυαρχίδα του (βλ. [**Πατριδογνωσία**] «**Ιστορία της Θεσσαλίας**»: Οι πύργοι του Αιγαίου).

Μια φοβερή για την εποχή στρατιά με 24.000 πολεμιστές (πάνω από 16.000 καβαλάρηδες) κι 6.000 συνοδούς, 30.000 μουλάρια και 500 καμήλες με επικεφαλής τον σερασκέρη (αρχιστράτηγο) Μαχμούτ πασά Δράμαλη απείλησε να θάψει την επανάσταση το καλοκαίρι του 1822. Το στρατηγικό μυαλό του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη έσωσε την κατάσταση: Στις 26 και στις 28 Ιουλίου του 1822, η στρατιά καταστράφηκε στα Δερβενάκια και στο Αγιονόρι (βλ. στη συνέχεια, [**Πατριδογνωσία**] «**Ιστορία της Κορινθίας**»: Η καταστροφή του Δράμαλη).

Τα επόμενα χρόνια:

Ο μετέπειτα διχασμός (Πελοποννήσιοι εναντίον Στερεοελλαδιτών αλλά και πολιτικοί εναντίον στρατιωτικών) και η στρατιωτική ενίσχυση και η οργάνωση των δυνάμεων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας έφεραν την οπισθοδρόμηση της επανάστασης. Ειδικά στην Πελοπόννησο, ο κίνδυνος παρουσιάστηκε στο πρόσωπο του Ιμπραήμ που αποβιβάστηκε στη Μεθώνη στις 12 Φεβρουαρίου του 1825, ενώ Κολοκοτρώνης, Ζαΐμης και Λόντος βρισκόνταν στη φυλακή. Ο Ιμπραήμ κατάφερε σύντομα να γίνει κύριος της κατάστασης, παρά την ηρωική θυσία του Παπαφλέσσα στο Μανιάκι (20 Μαΐου του 1825). Δυο βδομάδες αργότερα, στις 13 Ιουνίου του 1825, ο Ιωάννης Μακρυγιάννης σταμάτησε τον Ιμπραήμ στους Μύλους, στο δρόμο από την Τριπολη προς το Ναύπλιο. Ήταν η πρώτη και αποφασιστική νίκη κατά των Αιγυπτίων.

Η πολιορκία και η μετέπειτα ηρωική Έξοδος του Μεσολογγίου (10 Απριλίου 1826) συντάραξε την οικουμένη και σχεδόν εξανάγκασε τις μεγάλες δυνάμεις να ενδιαφερθούν ενεργά για τους αγωνιζόμενους Έλληνες. Συμφώνησαν να αποδεχτούν την ύπαρξη ελληνικού κράτους και έστειλαν στην Ελλάδα τριεθνή στόλο. Η Οθωμανική αυτοκρατορία δεν αποδέχθηκε τις ρυθμίσεις, ενώ τυχαία περιστατικά οδήγησαν στη ναυμαχία του Ναβαρίνου (8 Οκτωβρίου 1827) που αποτέλεσμά είχε την καταστροφή του τουρκοαιγυπτιακού στόλου. Όταν ο εκλεγμένος (από τον Απρίλιο του 1827) κυβερνήτης της Ελλάδας Ιωάννης Καποδίστριας έφτασε στο Ναύπλιο (Ιανουάριο του 1828), η Πελοπόννησος ήταν ελεύθερη καθώς ο Γάλλος στρατηγός Μεζόν την είχε εκκαθαρίσει από τους Αιγύπτιους.

Η Ελλάδα ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο βασίλειο με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου (3 Φεβρουαρίου 1830), ο Καποδίστριας δολοφονήθηκε στο Ναύπλιο (29 Σεπτεμβρίου 1831) και στο Ναύπλιο κατέπλευσε και ο πρώτος βασιλιάς, ο Όθων (1833) που, ένα χρόνο αργότερα, μετέφερε την πρωτεύουσα στην Αθήνα. Μια γενιά αργότερα (1862), από το Ναύπλιο ξεκίνησε η ένοπλη εξέγερση που τελικό αποτέλεσμά είχε την έξωση του Όθωνα.

Στα 1883, η Πελοπόννησος ξανάγινε νησί, καθώς τότε τελείωσαν τα έργα που μετέτρεψαν τον Ισθμό της Κορίνθου σε διώρυγα: Η Πελοπόννησος αποκόπηκε από τον υπόλοιπο στεριανό κορμό της Ελλάδας.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 9.5.2011)